

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «МОЛДОВАН ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF MOLDOVAN v. UKRAINE)**

(Заява № 62020/14)

РІШЕННЯ

Ст. 8 • Позитивні зобов'язання • Залишення без задоволення цивільного позову заявника щодо визнання покійної особи його батьком у судовому порядку • Право, визнання якого вимагав заявник, містить у собі достатні відповідні елементи, щоб підпадати під поняття «приватне життя» • Сумісність за критерієм *ratione materiae* • Застосування національними судами старого Кодексу про шлюб та сім'ю України 1969 року, згідно з яким підтвердження спільного проживання було необхідним для визнання батьківства, попри широке використання результатів надійної ДНК-експертизи • Розгляд з недостатньою ретельністю наданого судам доказу у вигляді результатів ДНК-експертизи • Застосування підходу, подібного до підходу, який передбачає відсутність гнучких часових обмежень або наявність інших процесуальних обмежень, унеможливило встановлення чи оскарження батьківства, зокрема за допомогою нових методів експертизи

Підготовлено Секретаріатом. Не є обов'язковим для Суду.

СТРАСБУРГ

14 березня 2024 року

ОСТАТОЧНЕ
14.06.2024

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Його текст може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Молдован проти України»

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Жорж Раварані (*Georges Ravarani*), Голова,

Ладо Чантурія (*Lado Chanturia*),

Карло Ранцоні (*Carlo Ranzoni*),

Марія Елосегі (*María Elósegui*),

Маттіас Гуйомар (*Mattias Guyomar*),

Катеріна Шімачкова (*Kateřina Šimáčková*),

Микола Гнатовський (*Mykola Gnatovskyy*), судді,

та Мартіна Келлер (*Martina Keller*), заступник Секретаря секції,

з огляду на:

заяву (№ 62020/14), яку 04 вересня 2014 року подав до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянин України, пан Олександр Володимирович Молдован (далі – заявник);

рішення повідомити Уряд України (далі – Уряд) про заяву;

зауваження сторін;

після обговорення за зачиненими дверима 13 та 20 лютого 2024 року

постановляє таке рішення, що було ухвалено у той день:

ВСТУП

1. Справа стосується відмови у задоволенні цивільного позову заявника про визнання покійної особи його батьком у судовому порядку. Заявник стверджує, що суди необґрунтовано відмовилися брати до уваги докази у вигляді результатів ДНК-експертизи і наполягали на застосуванні застарілих положень законодавства, які вимагали наявності доказів спільного проживання та інших «соціальних» обставин. У зв'язку з цим він скаржився за статтею 8 Конвенції.

ФАКТИ

2. Заявник народився у 1993 році та проживає у селі Чорнівка Чернівецької області. Заявника представляв пан Б.В. Фокій, юрист, який практикує у м. Чернівці.

3. Уряд представляла його Уповноважений, пані М. Сокоренко.

4. Факти справи можуть бути узагальнені таким чином.

5. Заявник народився поза шлюбом. В актовому записі про народження за вказівкою матері як ім'я батька було вказано вигадане ім'я.

6. 25 вересня 2012 року пан Ч., особа, яку заявник вважав своїм батьком, помер.

7. У листопаді 2012 року заявник звернувся до суду з позовом до матері та сестри пана Ч., його законних спадкоємців, вимагаючи визнання пана Ч. батьком заявника та внесення відповідних змін до свідоцтва про народження. Заявник зазначив у своїй позовній заяві, що вимагав визнання батьківства пана Ч., оскільки бажав успадкувати його майно. Він вказав, що підтвердити батьківство міг результат ДНК-експертизи. Заявник просив суд викликати та заслухати чотирьох осіб як свідків: його матір, пані М.О., пана Х. та пані П.Д.

8. За клопотанням заявника Хотинський районний суд Чернівецької області зобов'язав державну установу «Одеське біологічне бюро судово-медичних експертиз» (далі – Одеське бюро) провести ДНК-експертизу.

9. 03 грудня 2012 року Чернівецьке обласне бюро судово-медичної експертизи (далі – Чернівецьке бюро), також державна установа, відібрало зразки крові у рідкому вигляді у заявника та його матері. Вони були опечатані в пробірках. Чернівецьке бюро також надало опечатаний пакет зі зразком висушеної крові з трупа пана Ч. Сторони не пояснили, чому зразки пана Ч. були взяті з його трупа та зберігалися в Чернівецькому бюро. Як зазначено в листі Чернівецького бюро до районного суду від 02 квітня 2013 року, зразки були надані заявнику для організації їхньої доставки до Одеського бюро, оскільки Чернівецьке бюро не могло зробити це самостійно. З висновку експерта від 04 січня 2013 року вбачається, що зразки були доставлені приватним підприємством з доставки. У своєму висновку експерти зазначили, що зразки прибули належним чином запаковані, а пломби були цілими.

10. Результати ДНК-експертизи, проведеної Одеським бюро, показали, що ймовірність того, що пан Ч. був батьком заявника, становила 99,9999%.

11. З рішення районного суду від 16 грудня 2013 року вбачається, що у березні 2013 року сестра пана Ч. звернулася з клопотанням про призначення нової експертизи, стверджуючи, що Одеське бюро не дотрималося відповідних процедур. Проте в судовому засіданні, проведеному того ж дня, її представник відкликав це клопотання (в рішенні не зазначено причин для такого рішення). Суд дозволив відкликати таке клопотання.

12. У засіданні 16 грудня 2013 року Хотинський районний суд Чернівецької області (далі – районний суд) ухвалив рішення про відмову у задоволенні позову заявника. У своєму рішенні, яке містилося на двох сторінках, він послався на постанову Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 року № 3, згідно з якою питання встановлення батьківства стосовно дітей, народжених до

01 січня 2004 року (тобто до набрання чинності новим Сімейним кодексом України), регулювалися положеннями старого Кодексу про шлюб та сім'ю України 1969 року. Зокрема, частина третя статті 53 старого Кодексу про шлюб та сім'ю України передбачала, що якщо батьки не зробили спільну заяву, а батьківство встановлювалося судом, то суд мав брати до уваги «спільне проживання та ведення спільного господарства матір'ю дитини і відповідачем до народження дитини, або спільне виховання чи утримання ними дитини, або докази, що з достовірністю підтверджують визнання відповідачем батьківства». У зв'язку з цим районний суд зазначив:

«... В судовому засіданні було встановлено, що [мати заявника] спільно не проживала і не вела спільного господарства з Ч.

Ці обставини підтверджуються показами самої [матері заявника], свідків М.В. та П.А., актами [сільської ради], які підтверджують, що Ч. з 1978 року по день смерті проживав в селі Бочківці Хотинського району, та вів спільне господарство зі своєю матір'ю.

Як позивач, так і його мати підтвердили суду, що Ч. не допоміг грошима, коли позивач планував вступити до університету.

Свідок М.В. підтвердив суду, що Ч. постійно заперечував, що позивач є його сином.

...

Позивач не надав суду доказів, що Ч. спільно з його матір'ю виховував та утримував його і визнавав себе батьком позивача.

...

Суд вважає, що сам по собі факт біологічного походження дитини, яка народилася до 01 січня 2004 року [як підтверджено результатом ДНК-експертизи], при недоведеності спільного проживання та ведення спільного господарства матір'ю дитини і відповідачем до народження дитини, або спільного виховання чи утримання ними дитини, або визнання відповідачем батьківства згідно зі статтею 53 Кодексу про шлюб та сім'ю України [1969 року] не є підставою для встановлення батьківства ...»

13. Як зазначено в протоколі судового засідання, окрім двох свідків сторони захисту, М.В. та П.А., суд заслухав усіх свідків сторони заявника (див. пункт 7).

14. Заявник оскаржив це рішення. Він стверджував, що суд першої інстанції належним чином не проаналізував наявні докази, оскільки докази, на які посилався суд, свідчили, що пан Ч. не проживав спільно з матір'ю заявника *після* народження заявника, тоді як Кодекс 1969 року також передбачав проживання *до* народження дитини як умову для визнання батьківства судом. Районний суд не взяв до уваги той факт, що всі свідки підтвердили проживання пана Ч. разом із матір'ю заявника до народження заявника, відвідування її в пологовому будинку та організацію обряду його хрещення. Факт того, що пан Ч. не надав коштів на навчання заявника в університеті не доводив, що пан

Ч. заперечував своє батьківство, оскільки він міг просто мати інші причини для такого рішення – наприклад, незгоду з вибором життєвого шляху заявником. Проте сам факт того, що це питання обговорювалося між паном Ч. і заявником був ще одним доказом, що пан Ч. брав участь у житті заявника. Насамкінець заявник зазначив, що якби суд належним чином проаналізував усі докази в матеріалах справи, результат ДНК-експертизи був би «останнім і незаперечним» доказом батьківства.

15. 05 лютого 2014 року Апеляційний суд Чернівецької області (далі – апеляційний суд) залишив без змін рішення суду першої інстанції. Він підтвердив застосовність норм Кодексу 1969 року та зазначив:

«Згідно зі статтею 53 [Кодексу про шлюб та сім'ю України 1969 року] суд може встановити батьківство лише у разі доведення таких обставин: спільного проживання та ведення спільного господарства [матір'ю] та [стверджуванням батьком] до народження дитини; спільного виховання чи утримання ними дитини; наявності доказів, що з достовірністю підтверджують визнання відповідачем батьківства...

За змістом наведеної норми закону встановлення судом батьківства може мати місце в разі доведення хоча б однієї із зазначених обставин...»

Апеляційний суд також погодився з оцінкою районного суду про відсутність достатніх доказів наявності будь-якої з таких обставин. Зокрема, в матеріалах справи зазначалося, що пан Ч. ніколи не підтримував дитину матеріально та не брав участі в її житті. Родичі пана Ч. вперше зустрілися із заявником та його матір'ю на похороні пана Ч.

16. В кінці своєї ухвали апеляційний суд також додав одним реченням, що достовірність результатів ДНК-експертизи у справі заявника піддавалася сумніву, оскільки «в порушення встановленого порядку» зразок крові з тіла пана Ч., який було використано для експертизи, був переданий експертній установі родиною заявника. Тому це «не виключало заміну зразків крові пана Ч. кров'ю матері заявника».

17. У своїй касаційній скарзі заявник повторив свої попередні аргументи. Він також стверджував стосовно питання цілісності використаних для ДНК-експертизи зразків, що він справді передав їх до Одеського бюро, але все було запаковано згідно з встановленим порядком у державній установі і зразки надійшли до Одеського бюро з непошкодженими печатками. У разі заміни зразків пломбування та пакування були б пошкоджені, і експерт не взяв би зразки для дослідження. Таким чином, висновки апеляційного суду у зв'язку з цим ґрунтувалися не на доказах, а на недопустимих припущеннях.

18. 27 лютого 2014 року Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ відмовив у відкритті

касаційного провадження, зазначивши у своїй ухвалі на одну сторінку, що в рішеннях судів нижчих інстанцій були відсутні ознаки незаконності.

ВІДПОВІДНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ТА ПРАКТИКА

I. КОДЕКС ПРО ШЛЮБ ТА СІМ'Ю УКРАЇНИ 1969 РОКУ

19. Згідно з частиною третьою статті 53 Кодексу про шлюб та сім'ю України 1969 року, до якої не вносилися зміни після її прийняття, при відсутності спільної заяви батьків батьківство могло бути встановлено у судовому порядку. Суд мав брати до уваги «спільне проживання та ведення спільного господарства матір'ю дитини і відповідачем до народження дитини, або спільне виховання чи утримання ними дитини, або докази, що з достовірністю підтверджують визнання відповідачем батьківства».

II. СІМЕЙНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ 2002 РОКУ (ЧИННИЙ З 01 СІЧНЯ 2004 РОКУ)

20. Згідно з частиною другою статті 128 Сімейного кодексу України 2002 року батьківство може бути встановлено на підставі будь-яких доказів, що засвідчують походження дитини від певної особи, зібраних з дотриманням норм цивільного процесуального законодавства.

III. ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ 2004 РОКУ (У РЕДАКЦІЇ, ЧИННИЙ НА МОМЕНТ ПОДІЙ)

21. Згідно зі статтею 147 Цивільного процесуального кодексу України 2004 року висновок експерта не є обов'язковим для суду і оцінюється разом з іншими доказами. Незгода судді з висновком експерта повинна бути належним чином мотивована в рішенні. Стаття 150 також передбачає, що якщо висновок експерта буде визнано необґрунтованим або таким, що суперечить іншим матеріалам справи, або викликає сумніви в його правильності, суд може призначити повторну експертизу, яка доручається іншому експертові.

22. Згідно зі статтею 303 Кодексу 2004 року під час розгляду справи в апеляційному порядку апеляційний суд перевіряє законність рішення суду першої інстанції в межах доводів апеляційної скарги та вимог, заявлених у суді першої інстанції. Апеляційний суд може досліджувати нові докази, неподання яких до суду першої інстанції було зумовлено поважними причинами.

IV. ПОСТАНОВА ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ ВІД 15 ТРАВНЯ 2006 РОКУ № 3

23. У постанові Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 року № 3 зазначалося, що оскільки підстави для визнання батьківства в судовому порядку, передбачені новим Сімейним кодексом України 2002 року, суттєво відрізнялися від підстав, передбачених статтею 53 Кодексу про шлюб та сім'ю України 1969 року, суд, вирішуючи питання про те, якою нормою мав керуватися, повинен виходити з дати народження дитини. При розгляді справ про встановлення батьківства щодо дитини, яка народилася до 01 січня 2004 року, судам необхідно було застосовувати норми Кодексу про шлюб та сім'ю України 1969 року, беручи до уваги всі докази, що достовірно підтверджують визнання відповідачем батьківства в їх сукупності, зокрема, спільне проживання й ведення спільного господарства відповідачем і матір'ю дитини до її народження, спільне виховання або утримання ними дитини.

24. Справи про визнання батьківства щодо дитини, яка народилася не раніше 01 січня 2004 року, суд мав вирішувати відповідно до норм Сімейного кодексу України 2002 року, зокрема частини другої статті 128, яка передбачає, що батьківство може бути встановлено на підставі будь-яких доказів, що засвідчують походження дитини від певної особи й зібрані з дотриманням норм цивільного процесуального законодавства.

25. Постанова не була скасована. Це керівний документ для судів нижчих інстанцій.

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ

26. Заявник скаржився, що відмова у задоволенні його позову про визнання покійної особи його батьком становила порушення статті 8 Конвенції, яка передбачає:

«1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.»

А. Прийнятність

1. Доводи сторін

(а) Уряд

27. Насамперед Уряд зазначив, що матеріали справи національного суду було знищено після закінчення строку зберігання таких матеріалів і це значно обмежило його можливості всебічно вивчити обставини справи. Таким чином, його зауваження ґрунтувалися, головним чином, на документах, наданих заявником.

28. Уряд також доводив, що порушені заявником у цій справі питання стосувалися лише права спадкування майна померлої особи, а тому не могли охоплюватися поняттями «приватне життя» чи «сімейне життя» у розумінні статті 8 Конвенції. У цьому контексті, коли було повідомлено про заяву, Уряд вбачав різницю між згаданими далі справами. Зокрема, в рішенні у справі «Яггі проти Швейцарії» (*Jäggi v. Switzerland*), заява № 58757/00, ЄСПЛ 2006-Х) позов заявника не стосувався спадкових прав, тоді як позов заявника у цій справі зосереджувався саме на них. У рішенні у справі «Тавлі проти Туреччини» (*Tavli v. Turkey*), заява № 11449/02, від 09 листопада 2006 року) суди відмовилися розглянути докази у вигляді результатів ДНК-експертизи, тоді як у справі заявника суди належним чином розглянули всі докази. Насамкінець у рішенні у справі «А.Л. проти Польщі» (*A.L. v. Poland*), заява № 28609/08, від 18 лютого 2014 року) заявник оскаржив своє власне твердження про батьківство на підставі біологічних доказів, тоді як заявник у цій справі ніколи не вимагав внесення змін до свого свідцтва про народження. Враховуючи ці відмінності, Уряд вважав, що висновки Суду в цих справах не могли застосовуватися до цієї справи.

29. І навпаки, посилаючись на рішення у справі «Хаас проти Нідерландів» (*Haas v. the Netherlands*), заява № 36983/97, пункт 43, ЄСПЛ 2004-I), Уряд стверджував, що питання спадщини, яке стало підґрунтям для вимоги заявника визнати пана Ч. його батьком, виключало його скаргу з переліку питань, які охоплювалися поняттями «сімейне» та «приватне» життя. У зв'язку з цим Уряд наголосив на висновках національних судів у цій справі, які встановили відсутність зв'язків між заявником та його стверджуваним покійним батьком, про це свідчив той факт, що родичі пана Ч. вперше зустрілися із заявником та його матір'ю на похороні пана Ч. (див. пункт 15).

(b) Заявник

30. Заявник відповів, що він надав Суду документи, які відображали усі факти справи.

31. Він також стверджував, що його позов стосувався не тільки питань спадщини: у своїй позовній заяві до національних судів він також вимагав внесення змін до його свідоцтва про народження (див. пункт 7). Він намагався скористатися своїм правом на встановлення свого походження та особи батька. Це було важливо для нього як з точки зору матеріальної зацікавленості в отриманні спадщини, так і з моральної точки зору, оскільки він мав зберегти пам'ять про свого батька на все життя. Отже, існував прямий зв'язок між встановленням батьківства та приватним життям заявника. У цьому контексті він послався на рішення у справах «Маркс проти Бельгії» (*Marckx v. Belgium*), від 13 червня 1979 року, пункти 51 і 52, Серія А № 31) та «Пла і П'юнсерно проти Андорри» (*Puncernau v. Andorra*), заява № 69498/01, пункт 26, ЄСПЛ 2004-VIII), в яких Суд постановив, що право на спадкування між батьками та дітьми підпадає під сферу дії статті 8 Конвенції.

2. Оцінка Суду

32. Суд неодноразово постановляв, що провадження стосовно встановлення батьківства підпадають під сферу дії статті 8 Конвенції (див., наприклад, рішення у справі «Мікулич проти Хорватії» (*Mikulić v. Croatia*), заява № 53176/99, пункт 51, ЄСПЛ 2002-I; згадане рішення у справі «Яггі проти Швейцарії» (*Jäggi v. Switzerland*), пункт 25 та рішення у справі «Беклунд проти Фінляндії» (*Backlund v. Finland*), заява № 36498/05, пункт 37, від 06 липня 2010 року). Суд також встановив, що право дитини, народженої поза шлюбом, визначати правові відносини між нею та її рідним батьком підпадає під сферу дії поняття «приватне життя» (див. згадані рішення у справах «Мікулич проти Хорватії» (*Mikulić v. Croatia*), пункт 53 та «Яггі проти Швейцарії» (*Jäggi v. Switzerland*), пункти 25 і 26).

33. Стосовно питання, чи виключала наявність переважаючого матеріального інтересу, у тому числі спадкових прав, застосування поняття «приватне життя», як вбачається із твердження Уряду з посиланням на рішення у справі «Хаас проти Нідерландів» (*Haas v. the Netherlands*), Суд зазначає, що у вказаному рішенні національні суди мали розглянути не питання «сімейного життя» у розумінні статті 8 Конвенції чи питання «приватного життя», яке розглядається з точки зору особистої ідентичності, а питання, чи повинні були законні сімейні зв'язки між заявником і померлим визнаватися для цілей спадкування. З огляду на обставини згаданої справи Суд дійшов висновку, що якби він визнав, що її предмет підпадав під сферу дії поняття сімейного життя, це призвело б до його надмірного розширення (див. згадане рішення у справі «Хаас проти Нідерландів» (*Haas v. the Netherlands*), пункт 43).

34. З іншого боку, у подальшій справі «Калачева проти Росії» (*Kalacheva v. Russia*), заява № 3451/05, від 07 травня 2009 року), в якій заявниця намагалася встановити батьківство своєї дитини, щоб мати можливість вимагати аліменти, Суд погодився, що визнання батьківства могло мати низку наслідків для зацікавленої особи, у тому числі і фінансових (там само, пункти 7 і 29). Крім того, у нещодавній згаданій справі «Беклунд проти Фінляндії» (*Backlund v. Finland*) та справі «Болєвич проти Сербії» (*Boljević v. Serbia*), заява № 47443/14, пункт 28, від 16 червня 2020 року) Суд підтвердив, що не було принципових підстав виключати питання встановлення батьківства зі сфери дії статті 8 Конвенції. До того ж Суд також визнав статтю 8 Конвенції застосовною у справах щодо скасування усиновлення, яке, як стверджувалося, було здійснено виключно з метою спадкування (рішення у справі «Заєц проти Румунії» (*Zaieț v. Romania*), заява № 44958/05, пункти 28, 42 і 47 – 51, від 24 березня 2015 року) та щодо доступу до соціальних виплат (рішення у справах «Білер проти Швейцарії» [ВП] (*Beeler v. Switzerland*) [GC], заява № 78630/12, пункти 72 і 79 – 82, від 20 жовтня 2020 року та «Йочева та Ганєва проти Болгарії» (*Yочева and Ганєва v. Bulgaria*), заяви № 18592/15 і № 43863/15, пункти 72 і 73, від 11 травня 2021 року).

35. У цій справі заявник зазначив у своєму позові до національних судів про встановлення його походження, що він бажав успадкувати майно свого покійного стверджуваного батька пана Ч. Всупереч твердженням Уряду, заявник також вимагав внесення відповідних змін до свого свідоцтва про народження. У своїх зауваженнях до Суду заявник доводив, що він також хотів зберегти пам'ять про свого батька. Під час провадження на національному рівні заявник намагався, надавши показання свідків, довести, що пан Ч. підтримував стосунки, хоча й обмежені, з ним та його матір'ю. З огляду на це Суд вважає, що право, визнання якого вимагав заявник, містить у собі достатньо відповідних елементів, щоб підпадати під поняття «приватне життя».

36. Отже, стаття 8 Конвенції є застосовною, і Суд має юрисдикцію за критерієм *ratione materiae*.

37. Суд також зазначає, що заява не є ані явно необґрунтованою, ані неприйнятною з будь-яких інших підстав, перелічених у статті 35 Конвенції. Тому вона має бути визнана прийнятною.

В. Суть

1. Доводи сторін

38. Заявник стверджував, що національні суди порушили його право на повагу до приватного та сімейного життя, унеможлививши для нього встановлення його походження та особи його батька.

39. Заявник також стверджував, що суд першої інстанції жодним чином не прокоментував результати ДНК-експертизи. Висновки апеляційного суду щодо достовірності доказів у вигляді результатів ДНК-експертизи мали ознаки «грубої свавільності», оскільки суд визнав результати недостовірними за відсутності будь-яких доказів, що зразки були замінені. Як зазначили експерти у висновку, зразки надійшли з непошкодженими печатками (див. пункт 9). В іншому випадку експерти були б змушені відмовитися від проведення експертизи. Хоча відповідачі не погодилися з результатами експертизи, під час засідання, проведеного 16 грудня 2013 року, вони відмовилися від ідеї провести нову експертизу (див. пункт 11). Вони не надали альтернативних результатів експертизи, хоча зразок крові пана Ч. ще був доступний, а тому нова експертиза була б можливою. Таким чином, відповідачі не скористалися своїми процесуальними правами на оскарження результатів експертизи. У контексті цього заявник посилався на твердження Суду в згаданому рішенні у справі «Калачева проти Росії» (*Kalacheva v. Russia*), пункт 34), що «наразі ДНК-експертиза – це єдиний науковий метод точного встановлення батьківства конкретної дитини; і її доказова цінність суттєво переважає будь-які інші докази, надані сторонами для підтвердження або спростування факту близьких стосунків». Загалом національні суди у цій справі не взяли до уваги істотні та вирішальні докази, які підтверджували, що пан Ч. був батьком заявника.

40. Заявник також посилався на постанову Верховного Суду України від 06 травня 2020 року в іншій справі № 201/11183/16-ц, в якій «законний» батько оскаржив своє батьківство, і з якої, згідно з твердженнями заявника, випливало, що, навіть якщо старий Кодекс про шлюб та сім'ю України 1969 року застосовувався до фактів справи, суди могли використовувати «будь-які докази» для встановлення факту батьківства, у тому числі результати ДНК-експертизи. У зв'язку з цим Верховний Суд України посилався на висновки Суду в згаданому рішенні у справі «Калачева проти Росії» (*Kalacheva v. Russia*). Заявник стверджував, що у такий спосіб Верховний Суд України підтримав «філософію Суду».

41. Насамкінець заявник вказав, що у засіданнях районного суду низка свідків підтвердили, що пан Ч. проживав разом із матір'ю заявника до народження заявника, відвідував її у пологовому будинку та організував обряд хрещення заявника. Однак ці показання не розглядалися в рішеннях судів, які зосереджувалися на твердженнях свідків сторони захисту, що мати заявника та пан Ч. не проживали разом після його народження. Заявник також повторив свої аргументи, в яких він не погоджувався з оцінкою національних судів щодо відмови пана Ч. надати кошти на його навчання в університеті.

42. Уряд не надав коментарів щодо суті справи.

2. Оцінка Суду

43. Суд повторює, що основною ціллю статті 8 Конвенції є захист особи від свавільного втручання органів державної влади. Крім того, можуть існувати позитивні зобов'язання, притаманні ефективній «повазі» до приватного чи сімейного життя. Ці зобов'язання можуть передбачати вжиття заходів, спрямованих на забезпечення поваги до приватного життя навіть у сфері стосунків осіб між собою. Однак межі між позитивними та негативними зобов'язаннями держави згідно з цим положенням не підлягають точному визначенню. Утім, застосовні принципи подібні. В обох контекстах слід врахувати справедливий баланс, який має бути встановлений між конкуруючими інтересами особи та суспільства в цілому; і в обох контекстах держава має певну свободу розсуду (див., наприклад, рішення у справі «Крун та інші проти Нідерландів» (*Kroon and Others v. the Netherlands*), від 27 жовтня 1994 року, пункт 31, Серія А № 297-С та згадане рішення у справі «Мікулич проти Хорватії» (*Mikulić v. Croatia*), пункти 57 і 58).

44. Суд також повторює, що його завдання полягає не у підміні собою компетентних національних органів влади в регулюванні спорів щодо встановлення батьківства на національному рівні, а радше перегляді відповідно до Конвенції рішень, які ці органи ухвалили під час виконання своїх повноважень. Тому Суд перевірить, чи виконала держава-відповідач під час розгляду позову заявника про визнання покійної особи його батьком у судовому порядку свої позитивні зобов'язання за статтею 8 Конвенції (див., *inter alia*, згадане рішення у справі «Больєвич проти Сербії» (*Boljević v. Serbia*), пункт 45 з подальшими посиланнями).

45. У цій справі національні суди відмовили у задоволенні позову заявника, головним чином, тому, що він не зміг довести, що його мати та покійний стверджуваний батько коли-небудь проживали разом або що пан Ч. будь-яким способом визнавав своє батьківство. Наявність цих обставин передбачалася Кодексом про шлюб та сім'ю України 1969 року, який вважався застосовним до справи заявника відповідно до Постанови Пленуму Верховного Суду України від 2006 року у зв'язку з датою народження заявника.

46. Суд зауважує, що Кодекс про шлюб та сім'ю України 1969 року було прийнято в той час, коли ДНК-експертизи ще не були широко розповсюдженими. Таким чином, положення статті 53 Кодексу давали можливість встановити батьківство на «соціальних» підставах (див. для порівняння згадане рішення у справі «Мікулич проти Хорватії» (*Mikulić v. Croatia*), пункт 64 *in fine*). Ці положення залишалися незмінними протягом десятиліть, навіть коли вже широко використовувалися результати надійної ДНК-експертизи.

47. Суд неодноразово зазначав, що проведення ДНК-експертизи з метою встановлення батьківства наразі є простим і дуже надійним

методом, а «її доказова цінність суттєво переважає будь-які інші докази, надані сторонами для підтвердження або спростування факту близьких стосунків» (див., наприклад, згадане рішення у справі «Калачева проти Росії» (*Kalacheva v. Russia*), пункт 34; «Брауер проти Німеччини» (*Brauer v. Germany*), заява № 3545/04, пункт 43, від 28 травня 2009 року та «Цветелін Петков проти Болгарії» (*Tsvetelin Petkov v. Bulgaria*), заява № 2641/06, пункт 55, від 15 липня 2014 року).

48. У рішенні у справі «Калачева проти Росії» (*Kalacheva v. Russia*), національні суди відмовилися враховувати результати ДНК-експертизи, оскільки сторони не дотрималися певних формальних вимог. На думку Суду, найкращі інтереси дитини у цій справі вимагали однозначної відповіді, хто був батьком дитини, і це питання не могло бути задовільно вирішене без проведення ДНК-експертизи; другий аналіз був необхідним, оскільки перший був визнаний неприйнятним з формальних процесуальних підстав. Коли заявниця не звернулася з клопотанням про проведення повторної експертизи, суди також не призначили її, хоча це було у межах їхніх повноважень. З огляду на таку послідовність подій Суд встановив порушення статті 8 Конвенції у вказаній справі (див. згадане рішення у справі «Калачева проти Росії» (*Kalacheva v. Russia*), пункти 36 – 38).

49. У цій справі апеляційний суд, підтверджуючи застосовність Кодексу про шлюб та сім'ю України 1969 року та пояснюючи, що, таким чином, для дитини, яка народилася до 01 січня 2004 року, сам собою доказ у вигляді результатів ДНК-експертизи не міг бути підставою для визнання батьківства у судовому порядку, і між іншим зробив додатковий коментар про сумніви щодо достовірності результатів ДНК-експертизи, наданих заявником (див. пункти 15 і 16). Касаційний суд підтримав цей підхід у своїй ухвалі на одну сторінку (див. пункт 18).

50. Окрім того, що таке твердження про можливу недостовірність наданого заявником доказу у вигляді результатів ДНК-експертизи було зроблено лише побіжно, Суд хоче зазначити, що воно не вбачається таким, що ґрунтувалося на ретельному аналізі. Зокрема, згадка про «порушення встановленого порядку» під час обробки зразків не була підтверджена жодним посиланням на положення національного законодавства; до того ж твердження, що зразки могли бути замінені, зазвичай потребувало б збору доказів або щонайменше ретельного пояснення конкретних причин для такого припущення, чого зроблено не було. Залучених експертів не викликали для надання показань, а також не було призначено нову експертизу. Крім того, незрозуміло, коли і як виник аргумент щодо достовірності зразків, наданих для ДНК-експертизи, особливо з огляду на відсутність копій поданих відповідачами заяв до суду та протоколів судових засідань. Справді, в певний момент відповідачі звернулися до районного суду з

клопотанням призначити нову експертизу, враховуючи, що відповідний порядок не був дотриманий, але пізніше вони відкликали своє клопотання, а районний суд у своєму рішенні жодним чином не згадав про достовірність доказу у вигляді ДНК-експертизи (див. пункт 11). За цих обставин залишається сумнівним, чи відповідала процесуальним нормам, які регулювали прийняття нових доказів в апеляційному провадженні, перевірка достовірності доказу у вигляді ДНК-експертизи вперше в апеляційному суді (див. пункт 21), і, якщо це було так, чи був заявник достатньо обізнаний про цей аргумент і чи міг його ефективно оскаржити під час апеляційного провадження. З огляду на зазначене Суд зауважує, що хоча апеляційний суд порушив питання про достовірність результатів ДНК-експертизи, він не розглянув його достатньо ретельно.

51. Зважаючи на це, Суд не повинен вирішувати будь-які питання щодо достовірності результатів ДНК-експертизи, оскільки в будь-якому випадку з міркувань національних судів впливає, що, оскільки у справі заявника застосовувався Кодекс про шлюб та сім'ю України 1969 року, фактично лише «соціальні» обставини могли вважатися відповідними доказами батьківства, як це передбачалося цим Кодексом. Питання, яке стоїть перед Судом, полягає не в тому, чи були докази у вигляді результатів ДНК-експертизи надійними або чи був пан Ч. батьком заявника, а лише чи вказував застосований підхід і результат провадження на порушення позитивних зобов'язань держави за статтею 8 Конвенції.

52. Під час провадження на національному рівні, яке розпочалося у 2012 році, суди дотримувалися Постанови Пленуму Верховного Суду України 2006 року, яка передбачала застосування Кодексу про шлюб та сім'ю України 1969 року до справи заявника, роблячи доказ наявності спільного проживання необхідним для визнання батьківства. На думку Суду, застосування такого підходу, подібного до підходу, який передбачає відсутність гнучких часових обмежень або наявність інших процесуальних обмежень, призвело до унеможливлення встановлення чи оскарження батьківства, зокрема за допомогою нових методів експертизи. Суд неодноразово встановлював, що такі обмеження суперечать важливості інтересів приватного життя (див. згадані рішення у справах «А.Л. проти Польщі» (*A.L. v. Poland*), пункт 71; «Тавли проти Туреччини» (*Tavli v. Turkey*), пункт 34 та в якості нещодавнього прикладу згадане рішення у справі «Большевич проти Сербії» (*Boljević v. Serbia*), пункт 55).

53. Хоча завдання Суду не полягає у тлумаченні національного законодавства чи висловленні точки зору щодо відповідності правового регулювання, обраного законодавчими органами держави-відповідача у певній сфері, за цих обставин Суд доходить висновку, що зазначений підхід національних судів у поєднанні з розглядом

наданого їм доказу у вигляді результатів ДНК-експертизи з недостатньою ретельністю становив порушення їхніх позитивних зобов'язань за статтею 8 Конвенції щодо забезпечення права заявника на повагу до його приватного життя.

54. Отже, було порушено статтю 8 Конвенції.

II. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

55. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію.»

A. Шкода

56. Заявник вимагав 6 000 євро в якості відшкодування моральної шкоди.

57. Уряд заперечив проти цієї вимоги, повторивши свою позицію, що заява була явно необґрунтованою.

58. Суд визнає, що заявник зазнав моральної шкоди внаслідок невиконання державою своїх позитивних зобов'язань щодо права на повагу до його приватного життя. Здійснюючи оцінку на засадах справедливості, Суд присуджує заявнику 4 500 євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися.

B. Судові та інші витрати

59. Заявник вимагав 288 українських гривень (далі – грн, приблизно 7 євро) в якості компенсації поштових витрат, понесених під час провадження у Суді, а також 3 800 грн (приблизно 93 євро) в якості компенсації витрат на переклад. Він також вимагав 2 000 євро в якості компенсації витрат на правову допомогу захисника за представництво його інтересів у Суді. Договір між заявником та його захисником передбачає, що заявник повинен сплатити цю суму після того, як Суд ухвалить рішення, незалежно від зроблених ним висновків. Заявник надав детальний акт виконаних робіт, часу, витраченого його захисником, і сум його винагороди (20 годин роботи з погодинною ставкою у розмірі 100 євро) і попросив сплатити цю суму безпосередньо на рахунок його захисника.

60. Уряд заперечив проти цих вимог. Стосовно витрат на поштові послуги він зазначив, що надані заявником квитанції не свідчили, що оплата була здійснена саме за листування із Судом. Щодо витрат на переклад Уряд вказав, по-перше, що, в принципі, оскільки заявника представляв захисник, який, відповідно до Регламенту Суду, мав добре

володіти однією з офіційних мов Суду, потреба в перекладі не мала б виникнути. Крім того, Уряд стверджував, що документ, наданий на підтримку цієї вимоги, а саме: проста довідка перекладача, яка засвідчувала здійснення оплати, не була допустимим доказом. Стосовно компенсації витрат на правову допомогу захисника Уряд стверджував, що сума, яку вимагав заявник, була надмірною; у зв'язку з цим він посилався на рішення, винесені Судом у справах «Куликов та інші проти України» (*Kulykov and Others v. Ukraine*), заява № 5114/09 та 17 інших заяв, пункт 159, від 19 січня 2017 року та «Богданов проти України» [Комітет] (*Bogdanov v. Ukraine*) [Committee], заява № 27380/20, пункт 21, від 04 травня 2023 року).

61. Відповідно до практики Суду заявник має право на компенсацію судових та інших витрат, лише якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їхній розмір – обґрунтованим. Стосовно витрат на правову допомогу, хоча заявник ще не сплатив їх, він зобов'язаний це зробити згідно з договором. Як вбачається з матеріалів справи, пан Фокій належним чином представляв інтереси заявника у Суді, а тому має право вимагати сплату свого гонорару за договором. Тому Суд вважає, що витрати були «фактично понесені» (див. рішення у справі «Белоусов проти України» (*Belousov v. Ukraine*), заява № 4494/07, пункт 115, від 07 листопада 2013 року з подальшими посиланнями). Суд також зазначає, що він уже постановляв у деяких справах, що відшкодування судових та інших витрат може бути сплачено безпосередньо на рахунки представників заявників (там само, пункт 116 з подальшими посиланнями).

62. Незважаючи на це, з огляду на наявні в нього документи та зазначені критерії Суд вважає за розумне присудити 500 євро в якості компенсації витрат на правову допомогу, понесених під час провадження у Суді, які мають бути сплачені на банківський рахунок захисника заявника, пана Фокія, як вказав заявник.

63. Суд вважає, що інші вимоги заявника щодо судових та інших витрат були не підтверджені відповідними документами.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* заяву прийнятною;
2. *Постановляє*, що було порушено статтю 8 Конвенції;
3. *Постановляє*, що:
 - (а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції держава-відповідач повинна сплатити заявнику такі суми, які

РІШЕННЯ У СПРАВІ «МОЛДОВАН ПРОТИ УКРАЇНИ»

мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу:

- (i) 4 500 (чотири тисячі п'ятсот) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися, в якості відшкодування моральної шкоди;
- (ii) 500 (п'ятсот) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися заявнику, в якості компенсації витрат на правову допомогу, які мають бути сплачені безпосередньо на банківський рахунок його представника, пана Б.В. Фокія;
- (b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

4. Відхиляє решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 14 березня 2024 року відповідно до пунктів 2 і 3 Правила 77 Регламенту Суду.

Мартіна Келлер
(*Martina Keller*)
Заступник секретаря

Жорж Раварані
(*Georges Ravarani*)
Голова